ลำดับสกุลเก่าบางสกุล

ภาคที่ ๓

สกุลเฉกอหมัด

ฉะบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระตำรวจเอก เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร)

ณเมรุวัดเบญจมบพิตร

เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓

ลำดับสกุลเก่าบางสกุล

ภาคที่ ๓

สกุลเฉกอหมัด

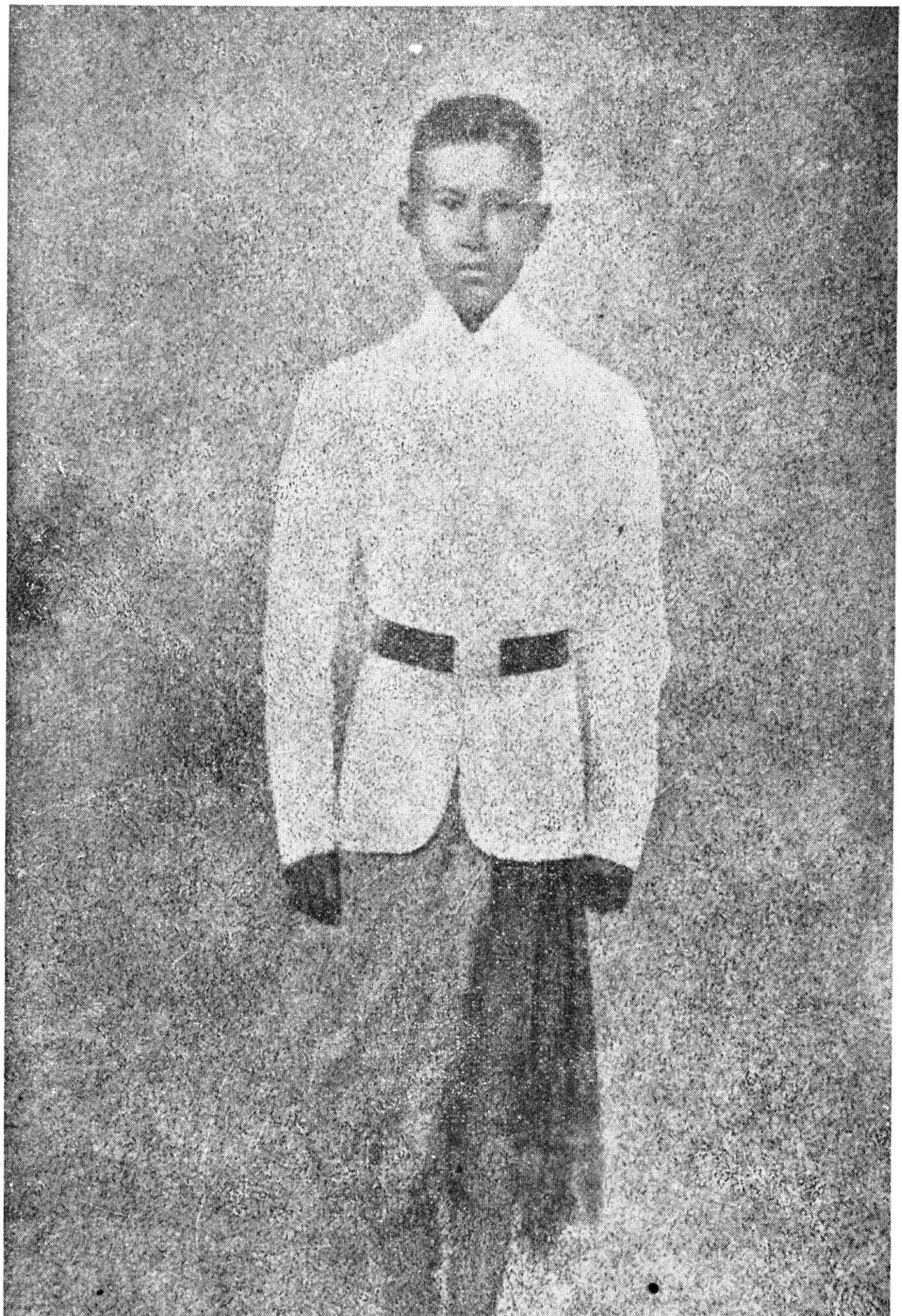
ฉะบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระตำรวจเอก เจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร)

ณเมรุวัดเบญจมบพิตร

เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓

เจ้าพระยาราชศุภมิตร
เมื่อเป็นพลทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

คำนำ

เจ้าภาพงานศพเจ้าพระยาราชศุภมิตร (อ๊อด ศุภมิตร) ได้มาบอกข้าพเจ้าไว้ช้านาน ว่าขอให้ช่วยเลือกเรื่องหนังสือ และแต่งเรื่องประวัติของเจ้าพระยาราชศุภมิตร สำหรับพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ แต่ข้าพเจ้ารับเอามานอนใจเสียด้วยติดงานอื่น และยังมิได้มีกำหนดแน่ว่าจะปลงศพเจ้าพระยาราชศุภมิตรเมื่อใด มาทราบกำหนดแน่ว่าจะพระราชทานเพลิงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ พอประจวบเวลาข้าพเจ้าเตรียมตัวจะไปยุโรป ทั้งมีงานอื่นที่จะต้องสะสางให้ลุล่วงไปก่อนอยู่เป็นอันมาก ถึงกระนั้นก็ได้พยายามตามที่สามารถจะทำได้

ส่วนเรื่องหนังสือซึ่งจะพิมพ์นั้น ข้าพเจ้าค้นหาหนังสือเก่าซึ่งยังไม่เคยพิมพ์ พบเรื่องลำดับต้นสกุลบุนนาคซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้เรียบเรียงไว้ มีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณเรื่องหนึ่งซึ่งพึ่งได้มาเมื่อเร็วๆ นี้ หนังสือเรื่องนี้มักเรียกกันว่า "เรื่องเฉกอหมัด" ฉะบับที่ข้าพเจ้าได้เคยเห็นมาแต่ก่อนล้วนแต่มีรอยผู้อื่นแก้ไขเพิ่มเติมเข้าเมื่อภายหลัง แต่ฉะบับใหม่ที่ได้มายังหอพระสมุดนี้ ดูน่าเชื่อว่าตรงตามฉะบับเดิมที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้เรียบเรียง จึงเห็นควรจะเอาออกพิมพ์ได้ และสมควรพิมพ์ในงานศพของเจ้าพระยาราชศุภมิตร เพราะตัวท่านก็เป็นเชื้อสายสืบมาแต่เฉกอหมัด เมื่อได้ตกลงใจว่าจะให้พิมพ์เรื่องหนังสือเฉกอหมัด ข้าพเจ้าสั่งให้คัดหนังสือนั้นเอามาพิจารณาดูหลักฐานในการที่เจ้าพระยาทิพากรวงศ์

สืบสวน เอา มา จดไว้นั้น มี ที่ สงสัย ว่า จะ ผิด อยู่ หลาย แห่ง ใน ตอน บุคคล ต้น สกุล สมัย กรุงศรี อยุธยา เจ้าพระยา ทิพากรวงศ ท่าน ก็ ได้ ออก ตัวไว้ ใน บาน แผนก ข้างต้น หนังสือ ว่า ท่าน จด ตาม ที่ สืบ ถาม ได้ ความ จาก ผู้ อื่น ผู้ ที่ บอก ความ แก่ ท่าน อาจ จะ สำคัญ ผิด พา ให้ เจ้าพระยาทิพากรวงศ ผิดไป ด้วย ก็ เป็นได้ ข้าพเจ้า คิด จะสอบสวน ด้วย เดี๋ยวนี้ มี หนังสือ ที่ จะ สอบได้ อยู่ บางเรื่อง เช่น พระราช พงศาวดาร ฉะบับ พระราช หัดถเลขา หนังสือคำให้ การชาวกรุงเก่า และ ลำดับ สกุล เก่า อื่น ๆ แต่ จนใจ ด้วยไม่ มี เวลา ว่าง พอ จะ สอบสวน จึ่ง ให้ พิมพ์ ไป ตาม ฉะบับ ที่ ได้ มา แต่ ใน ตอน กรุง รัตน โกสินทร นั้น เชื่อได้ ว่า ถูก ต้อง ตาม ที่ เจ้าพระยาทิพากรวงศ จดไว้

ส่วนเรื่อง ประวัติของ เจ้าพระยาราชศุภมิตรนั้น พระยาราชสมบัติ (เอิบ บุรานนท์) ได้ เรียบเรียง ส่งมา เห็นว่า เรียบร้อย ดี อยู่ แล้ว ด้วย พระยา ราชสมบัติ เป็น นักเรียน ประโยค ๒ สวน กุหลาบชั้นเก่า ได้ เล่าเรียนใน สำนัก ที่ ดี ทั้งเป็น ญาติอัน สนิท ของเจ้าพระยาราชศุภมิตร รู้ เรื่อง ประวัติ กัน ดี ข้าพเจ้า จึ่ง เอา เรื่อง ประวัติ ที่ พระยา ราชสมบัติ เรียบเรียง ติด ตัว มา ตรวจแก้ ไขให้ ได้ เวลาเมื่อ คอย เรือเมล์ อยู่ ที่เมือง ปีนัง

ข้าพเจ้า นึก เสียดาย อยู่ ที่ ไม่ สามารถ จะ ทำ หนังสือ สำหรับ แจก ใน งาน ปลงศพ เจ้าพระยาราชศุภมิตร ให้ ดี ขึ้นไปกว่านี้ได้ ด้วยเจ้าพระยา ราชศุภมิตรได้ เป็น มิตร อย่าง สนิท สนม กับ ข้าพเจ้า มา ตั้ง แต่ ตัว ท่าน ยัง เป็น นายร้อยตรี กองร้อย ที่ ๖ ทหาร มหาดเล็ก ฯ ตัว ข้าพเจ้าไป เป็น

นักเรียน นายร้อย อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ ด้วยกัน กับ ท่านเปึ้น เดิม มา ได้ ชอบ พอ กัน มา จน ตลอด อายุ ของท่าน แต่ จน ใจ มีความ ขัด ข้อง ดัง ได้ กล่าว มา

ราชบัณฑิตยสภา ขอ อนุโมทนา ใน กุศล บุญราศี ทักษิณานุปทาน ซึ่ง เจ้าภาพ งาน ศพ เจ้าพระยาราชศุภมิตร ได้ บำเพ็ญ เปึ้น ปัตติทานมัย บุญกิริยา วัตถุ มีกตัญญุตาธรรม เปึ้น ที่ ตั้ง ขอ ผล แห่ง กุศล นี้ จง สำเร็จ วิบากสุข แก่ ผู้ มรณะ สมควร แก่ คติ อุปบัติ นั้น ๆ เทอญ

เมืองปีนัง

วันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๓

ประวัติเจ้าพระยาราชศุภมิตร

เจ้าพระยาราชศุภมิตร (นามเดิมว่า อ๊อด ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า ศุภมิตร)

พระมหาสงคราม (ศุข บุนนาค[๑]) เป็นบิดา

ท่านเป้า บุรานนท์[๒] เป็นมารดา

เจ้าพระยาราชศุภมิตร นับว่าสืบสกุลโดยตรงลงมาจากเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) ทั้งฝ่ายบิดาและมารดา ด้วยฝ่ายบิดาพระมหาสงคราม ศุข เป็นบุตรหลวงแก้วอายัด (จาด) หลวงแก้วอายัดเป็นบุตรเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) ฝ่ายมารดาท่านเป้า บุรานนท์ เป็นธิดาพระยาศรีอรรคราชนารถภักดี (เมือง บุรานนท์) พระยาศรีอรรคราช ฯ ก็เป็นบุตรเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) จึงนับว่าเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) เป็นทั้งปู่ทวดและตาทวดโดยตรงลงมาทั้งสองฝ่าย

แต่แม้เจ้าพระยาราชศุภมิตรจะเกิดในสกุล บุนนาค มาทั้งฝ่าย

---

๑. เป็นน้องท่านกลิ่น ภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ท่านกลิ่นเป็นมารดาเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค)

๒. เป็นน้องท่านผู้หญิงพัน ท่านผู้หญิงพันก็ในสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์.

บิดาและมารดาก็ดี ก็มิได้เกี่ยวไปในทางราชนิกูล เพื่อจะทรงป้องกันมิให้เกิดรังเกียจกับพวกสกุลบุนนาคที่เป็นราชนิกูล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานนามสกุลว่า ศุภมิตร[๑]

เจ้าพระยาราชศุภมิตร เกิดในรัชชกาลที่ ๔ เมื่อวันอังคาร ขึ้น ๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๒๑๗ ตรงกับวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๓๙๘

เมื่ออายุ ๙ ปี ผู้ปกครองส่งไปให้เล่าเรียนอักขระสมัยตามแบบโบราณ ในสำนักพระอมรโมลี (นพ) วัดบุบผาราม

มาถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นปีที่ ๑ ในรัชชกาลที่ ๕ ได้เข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้าสังกัดอยู่ในเวรฤทธิ์ ต่อมาณปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๑๓ เมื่อโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกองทหารมหาดเล็กขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รวบรวมบรรดาบุตรข้าราชการที่เป็นมหาดเล็กเข้ารับราชการเป็นทหาร เจ้าพระยาราชศุภมิตรจึงไปเป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เข้าฝึกหัดวิชชาทหารในสำนักนายพันตรี หลวงรัดรณยุทธ (เล็ก) และมิศเตอร์เบิก ชาวอังกฤษ แล้วเป็นพลทหารประจำการอยู่ในหมวด ๒

ในปีนั้นเสด็จ ฯ ประพาสเมืองสิงคโปร์และเมืองชะวา เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้ตามเสด็จออกไปด้วย แต่ไปเพียงเมืองสิงคโปร์ ด้วยไปมีการตัดกระบวนเสด็จให้น้อยลง จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กลับ

---

๑. ดูสำเนาลายพระราชหัตถ์พระราชทานนามสกุลท้ายประวัติ.

เมื่อมียศชั้นนายร้อย ในกรมทหารมหาดเล็ก ฯ

กรุงเทพ ฯ เสียก่อน พร้อมกับ ทหาร คน อื่น ๆ และ ตำรวจ อีกหลายสิบคน ด้วยกัน

ถึง ปี มะแม พ.ศ. ๒๔๑๔ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น นายสิบโท และ ประจำ อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ แล้ว เลื่อน ขึ้น เป็น นายสิบเอก ใน ปี ระกา พ.ศ. ๒๔๑๖

ใน ระวาง ที่ รับราชการ เป็นทหาร อยู่นั้น เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็น ผู้ ซึ่ง เพื่อน ทหาร ชอบ ทั้ง ผู้ น้อย ผู้ ใหญ่ ด้วย อัธยาศัย ชอบพูด ขบขันให้ เกิด รื่นรมย์ และเป็นคน คะนอง แต่ มิได้ เบี่ยงไปในทางข้างชั่ว เป็น คน ซื่อ และ รักดี มา แต่ เดิม เป็นต้น ว่า ถ้า มี เวลา ว่าง ราชการ ก็ หา โอกาส เข้า เรียน หนังสือในโรงเรียนหลวง ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ใน พระ บรม มหา ราชวัง เป็น ครั้งแรก เรียน หนังสือไทย เพิ่มเติมต่อ พระยาศรีสุนทร โวหาร (น้อย อาจารยางกูร) และ เรียน วิชชา เลข ต่อ หม่อมเจ้าตุ้ม ใน สมเด็จ เจ้าฟ้า กรมขุนอิศรานุรักษ์

ปี จอ พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้ รับพระราชทานสัญญาบัตร์เป็นนายร้อยตรี และ คง ประจำการ อยู่ใน กองร้อย ที่ ๖ นั้น

ปี ชวด พ.ศ. ๒๔๑๙ เจ้าพระยา ราชศุภมิตร มี อายุ ครบ อุปสมบท ได้ กราบ ถวาย บังคมลาไป อุปสมบทอยู่ใน สำนักพระวิเชียร กระวี (เดช) ซึ่ง เป็น พระอุปัชฌาย์ พระเทพกระวี (นิ่ม) เป็น พระ กรรมวาจาจารย์ และ พระพุทธ วิริยากร (พุฒ) เป็น พระอนุสาว นาจารย์ จำพรรษา อยู่วัดบุบผาราม ๑ พรรษา เมื่อ ลา สิกขาบท แล้ว ก็ เข้ารับ ราชการ ตามเดิม

ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นนายร้อยโท แล้วย้ายไปประจำการในกองร้อยที่ ๕

ถึงปีวอก พ.ศ. ๒๔๒๗ เมื่อสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศิลปสารสราวุธ และต่อมาถึงปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นจมื่นวิชิตชัยศักดาวุธและยศเป็นนายร้อยเอก และตำแหน่งขึ้นเป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๕ นั้นอีก

เมื่อเสร็จงานพระราชพิธีลงสรง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ในปีจอ พ.ศ. ๒๔๒๙ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเลื่อนไปเป็นตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก กรมหลวงอดิศรอุดมเดชได้ทรงบังคับการกรมทหารมหาดเล็ก เจ้าพระยาราชศุภมิตรก็ได้เลื่อนยศขึ้นเป็นนายพันตรีและตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้บังคับการ

ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๓๒ เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้รับราชการสำคัญอย่าง ๑ ซึ่งเดี๋ยวนี้มิใคร่มีใครทราบ ควรจะกล่าวไว้ให้ปรากฏ แต่จะต้องรอเรื่องมูลเหตุมาเล่าก่อน คือ ตั้งแต่ตอนปลายรัชชกาลที่ ๔ มาเกิดการทำเหมืองแร่ดีบุกแพร่หลายในแหลมมะลายู พวกเถ้าแก่ทำเหมืองว่าจ้างพวกจีนกุลีมาจากเมืองจีนมีจำนวนมากนับหลายหมื่น พวกนายเหมืองมักวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งกุลีเป็นมูลเหตุอย่าง ๑ พวกกุลีมักได้ความเดือดร้อน ด้วยถูกพวกนายเหมือง

น้อยนกดขี่อย่าง ๑ พวกจีนทำเหมืองจึงคิดตั้งอั้งยี่ เดิมเพื่อป้องกันตัว ครั้นเข้าพวกกันได้มากก็เลยใช้กำลังวิวาทบาดทะเลาะกับพวกอื่น ที่หลังจีนอั้งยี่นั้นเองเกิดแตกกันเป็น ๒ พวก เรียกว่าพวกตั้วกงษี พวก ๑ พวกอั้งยี่หิน พวก ๑ มีตั้งแต่เมืองสิงคโปร์และตามเมืองชายทะเลตวันตกที่ทำเหมืองดีบุกเข้ามาในแดนไทยจนถึงเมืองภูเก็ตและเมืองระนอง ต่อมาพวกจีนที่ในกรุงเทพ ฯ เอาแบบอย่างมาตั้งอั้งยี่ขึ้นบ้าง เรียกว่าตั้วกงษี พวก ๑ ซิวลิ้วกือพวก ๑ ที่ในกรุงเทพ ฯ ไม่มีการทำเหมือง พวกอั้งยี่จึงอยู่ในจำพวกคนค้าขาย และพวกจีนที่ค้าขายและรับทำภาษีอากร พระอนุวัตรราชนิยม (ยี่กอฮง) ซึ่งเคยเป็นหัวหน้าอั้งยี่ในกรุงเทพ ฯ ได้บอกอธิบายเหตุว่าในสมัยนั้นได้เป็นหัวหน้าอั้งยี่เข้ารับทำภาษีอากรได้เปรียบ ด้วยมีลูกน้องอยู่ในท้องที่มาก ได้ช่วยเป็นหูเป็นตาและทำให้ผู้อื่นครั่นคร้ามไม่กล้าประมูลแย่งภาษี แต่การที่เป็นอั้งยี่ย่อมปกปิด รัฐบาลรู้ไม่ได้ทั่วถึงว่าจะมีอั้งยี่มากน้อยเท่าใด การเก็บภาษีอากรก็ยังต้องอาศัยให้จีนรับผูกขาด การปราบอั้งยี่จึงมิได้ใช้อำนาจอย่างแข็งแรง ถ้าพวกอั้งยี่เกิดวิวาทบาดทะเลาะกันมักจะเรียกแต่พวกหัวหน้ามาเรียกทัณฑ์บน หรือทำโทษแต่ผู้ที่ก่อกรณีวิวาท ครั้นถึงปีฉลูนั้น พวกอั้งยี่ตั้วกงษีกับพวกอั้งยี่ซิวลิ้วกือเกิดวิวาทกันขึ้นเป็นการใหญ่ ถึงตั้งสนามเพลาะรบกันบนถนนเจริญกรุง พวกข้างเหนือตั้งอยู่ราวที่อู่บางกอก พวกข้างใต้ตั้งข้างใต้นั้นลงไป ต่างทำจังหล่อขวางถนนเจริญกรุงทั้ง ๒ ข้าง รบกันอยู่สัก ๓ วัน

จนการค้าขายต้องหยุด เหลือกำลังที่นครบาลจะระงับ ประจวบเวลานั้นได้โปรด ฯ ให้รวมการบังคับบัญชาทหารบกทหารเรือเข้าเป็นกรมยุทธนาธิการ จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้กรมยุทธนาธิการปราบอั้งยี่ที่วิวาทกันในกรุงเทพ ฯ ผู้ใหญ่ในกรมยุทธนาธิการ มีสมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เป็นประธานประชุมกันที่ศาลายุทธนาธิการ (คือศาลากระทรวงกลาโหมเดี๋ยวนี้) เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ปรึกษาวิธีที่จะปราบอั้งยี่ พิเคราะห์ดูในแผนที่กรุงเทพ ฯ เห็นที่อั้งยี่ตั้งรบกันนั้นอยู่ระวางแม่น้ำทางด้านตะวันตก ท้องทุ่งทางตะวันออก จึงตกลงกันให้ทหารเรือเป็นหนักงานปราบขึ้นมาจากข้างใต้ ให้ทหารบกปราบลงไปจากข้างเหนือตามแนวถนนบำรุงเมือง ให้พระยาชลยุทธโยธินเป็นผู้บังคับกองทหารเรือ เจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นกองบังคับทหารบก ทหารเรือให้ลงเรือล่องไปขึ้นข้างใต้ทั้งกองปราบและกองหนุน ส่วนทหารบกกองหนุนให้เดิรออกจากในเมืองแต่เวลาเช้ามืดไปตั้งอยู่ที่วัดยานนาวา กองปราบรวมทหารไว้ที่ศาลายุทธนาธิการ พอรุ่งเช้าวันที่ ๒๑ มิถุนายน จะจับรถรางให้ทหารกองปราบซึ่งเจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นผู้นำขึ้นด้วยกันทั้งหมด กำหนดให้ได้ลงมือปราบพร้อมกันเวลา ๘ นาฬิกา ทั้งทหารบกทหารเรือ แต่มีคำสั่งกำชับให้จับกุมแต่โดยละม่อม เว้นแต่ถ้าพวกอั้งยี่ต่อสู้หรือไม่ยอมให้จับ การที่จับนี้เป็นความลับ มิได้ให้ผู้อื่นรู้ พอรุ่งขึ้นวันที่ ๒๑ มิถุนายน รถรางขนมาถึงที่หลักเมืองกี่คันก็จับไว้หมด จนพอบรรทุกทหารกองปราบลงไปด้วยกัน

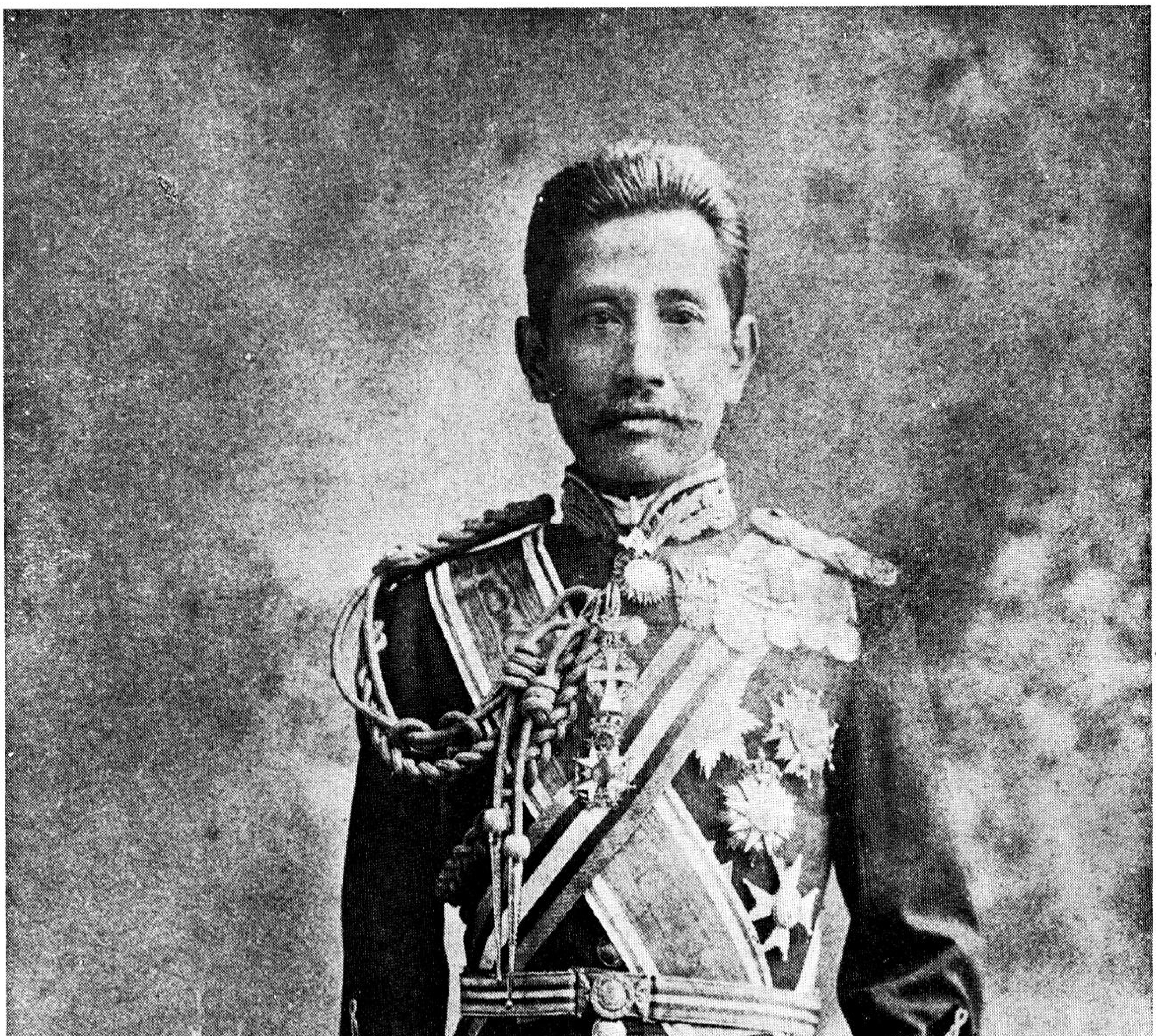
(พวก รถราง ก็ พากันยินดี ด้วย เดิร รถ ราง ไป ไม่ ได้ อยู่แล้ว) การปราบ จีน อั้งยี่ วัน นั้น ส่วน ทหารบก เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็น ผู้ นำ และ ผู้ อำนวยการ จับ กุม จับพวก อั้งยี่ ได้ กว่า พันคน ที่ต้อง ยิงตาย เพียง สัก ๕ คน พอ กลางวัน ก็ ปราบ อั้งยี่ และ รื้อ จังหล่อ สำเร็จ แล้ว เจ้าพระยา ราชศุภมิตร ก็ นำทหาร มหาดเล็ก กองปราบ ขึ้น รถราง กลับขึ้นมา ใน เวลา เมื่อ กลับ ขึ้น มา นั้น เจ้าพระยา ราชศุภมิตร เหมือนอย่าง เป็น วีรบุรุษ คน ๑ ด้วย เมื่อ พวก ชาว เมือง รู้ว่า จับ อั้งยี่ ก็ พากัน แตกตื่นไป ดู ผู้คน ล้นหลาม สอง ข้าง ทาง ได้ ดู พวก จีน อั้งยี่ ที่ถูกจับ เอา หางเปีย ผูก ติดกัน ทหาร คุมเป็น พวก ๆ เรื่อย มา เจ้าพระยาราชศุภมิตร กับ พวก ทหาร มหาดเล็ก ตามหลัง มา ข้างท้าย ใคร เห็น ก็แสดง อาการ ชื่น ชม เช่น ฝรั่ง ก็ ตบ มือ พวก ชาติ อื่น ก็ ชม ตามประเพณี ของตน พวก ทหาร มา เล่าว่า เจ้าพระยาราชศุภมิตร ยืนคู่ กับคน ขับ รถราง รับ คำนับ เรื่อย มา ตลอด ทาง

จาก วาระนี้ได้ รับพระราชทาน สัญญาบัตร บรรดาศักดิ์ เป็นพระราชวัลภานุสิษฐ์ ต่อมา เป็น ตัว ผู้ บังคับการ กรมทหาร มหาดเล็ก แล้วเป็น ราชองครักษ์ ประจำการ กับ ทั้งได้ เป็น องครักษ์ ประจำ พระองค์สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช เจ้าฟ้า มหาวชิรุณหิศ อีก ตำแหน่ง ด้วย

ครั้นปีมะเมีย พ. ศ. ๒๔๓๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเกียรติยศ พระบาท สมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ ยัง ดำรงพระเกียรติยศ เป็น สมเด็จ พระเจ้า ลูก ยาเธอ ฯ เสด็จ ทรง ศึกษา วิชชา อยู่ ณประเทศ อังกฤษ ขึ้น เป็น สมเด็จ พระ บรม โอรสา ธิราช มกุฎ ราชกุมาร

โปรดเกล้า ฯ ให้พระยา ธรรมจรรยานุกูลมนตรี (ทองดี โชฏิกเสถียร) เป็นข้าหลวงเชิญประกาศสถาปนาพระเกียรติยศ เครื่องราชอิสสริยาภรณ์ เครื่องราช อิสสริยยศ และสัญญาบัตร ทหาร ออกไป ทูลเกล้า ถวาย ฯ ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยา ราช ศุภมิตร ออก ไป ประจำ พระองค์ พระบาท สมเด็จ ฯ พระ มงกุฎ เกล้า ฯ ใน ตำแหน่ง พระ อภิบาล ครั้งนั้น ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ เป็น องคมนตรี พระ ราชทาน โต๊ะทอง ฯ เลื่อน ยศ ขึ้นเป็น นายพันโท พระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็ม ราชการใน พระองค์ เลื่อน บรรดาศักดิ์ เป็นพระยาราชวัลภานุสิษฐ์ และ ก่อนที่ เจ้าพระยาราชศุภมิตร จะ กราบ ถวาย บังคมลา ออกไป รับ ราชการใน ตำแหน่ง พระอภิบาล นั้น ได้ มี รับสั่งให้ หา ตัว เข้าไปเฝ้า ฯ ถึง ข้างใน พระราชทาน พระ บรมราโชวาท ใน ราชกิจ อัน จะ พึงไป ปฏิบัติ กับ มี พระราช ดำรัส ถาม ถึง การ บ้านเรือน ครอบครัว เจ้าพระยา ราช ศุภมิตร กราบ บังคม ทูลว่า มิได้ มีความ ห่วงใย ใน ทาง การ เหล่านี้ แม้ ขณะ นั้น มี มารดา ซึ่ง ชรา อยู่ วาระ ที่ เจ้าพระยา ราชศุภมิตร เฝ้า ทูล ละออง ธุลี พระบาท ครั้งนี้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน เงิน ส่วน พระองค์ ให้ ๓๐ ชั่ง และ เมื่อ เจ้าพระยาราชศุภมิตรได้ กราบ ถวาย บังคม ลา ออก จาก กรุงเทพ ฯ มหานคร ไปแล้ว สมเด็จ พระศรี พัชรินทราบรมราชินีนารถ ได้ ทรง รับ เป็น พระราช ธุระ ใน ครอบ ครัว ของ เจ้าพระยา ราชศุภมิตร ตลอด มา เป็น พระ มหา กรุณา ธิคุณ แก่ เจ้าพระยาราชศุภมิตร หา ที่สุดมิได้

เจ้าพระยา ราชศุภมิตร ได้ รับราชการในตำแหน่งพระอภิบาลประจำ

เมื่อรับราชการในตำแหน่งพระอภิบาลอยู่ใน
ประเทศยุโหรป

พระองค์ พระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้า ฯ ตลอดเวลา เสด็จ ประทับอยู่ใน ประเทศ ยุโรป และ ระวางนี้ ได้ รับ พระราชทาน สัญญาบัตร เลื่อน ยศ เป็น นายพันเอก

ขณะ ที่ เจ้า พระ ยา ราช ศุภมิตร รับ ราช การ อยู่ใน ประ เทศ ยุโรป เมื่อ พระ บาท สมเด็จ พระ มง กุฎ เกล้า เจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสประเทศใด เมือง ใด เจ้าพระยา ราชศุภมิตร ก็ได้ โดย เสด็จ พระราช ดำ เนิร ด้วย ทุกแห่ง ได้ เคย เฝ้าแหน พระเจ้าแผ่นดินหาสู่ผู้ปกครองเมือง เฝ้าเจ้านาย พบปะข้าราชการ ชั้นผู้ ใหญ่ ๆ ของ ประเทศ และ เมือง นั้น ๆ ขณะ นั้น เกือบ ทุกแห่ง

เจ้าพระยาราช ศุภมิตรได้ รับเครื่อง ราชอิสสริยาภรณ์ ของประเทศต่าง ๆ ใน ยุโรป หลาย ประเทศ

ครั้น ปีขาล พ. ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้า ฯ เสด็จกลับ คืน สู่พระมหา นคร ฯ เจ้า พระยาราชศุภมิตร คง รับ ราชการ ประจำ อยู่ใน พระองค์ มีตำแหน่ง เป็น เจ้ากรมวัง ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แต่ ยัง คงมี ตำ แหน่ง เป็น ราช องครักษ์ ประ จำอยู่ และ ได้ เลื่อน ยศ เป็น นายพลตรี

ถุปีจอ พ. ศ. ๒๔๕๓ พระ บาท สมเด็จ พระ มงกุฎ เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ ขึ้น เถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยาราชศุภมิตร มา รับ ราชการใน ตำแหน่ง ผู้ช่วย สมุหราชองครักษ์ เจ้าพระยาราชศุภมิตร รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง นี้ อยู่ได้ หน่อยหนึ่ง ก็ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ไปรับราชการ ในกรมพระตำรวจหลวง ฯ มีตำแหน่งเป็นสมุหพระตำรวจ กับเป็นราชองครักษ์พิเศษขึ้น ส่วนยศ ในกรมพระตำรวจ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระตำรวจโท แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระตำรวจเอก

มาปลาย พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงพระราชดำริ จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ สถาปนาบรรดาศักดิ์ขึ้นในชั้นสูงสุด แต่ในเวลานั้นยังไม่ถึงกาลกำหนดตามพระราชประเพณีที่จะพึงพระราชทาน แต่เพื่อให้เป็นเกียรติยศแก่เจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นพิเศษ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตรนั่งเฝ้า ฯ ในงานพระราชพิธีใด ๆ ร่วมชั้นเสนาบดีและเจ้าพระยา (ที่มีอยู่ในยุคนั้น) ไปพลางก่อน เจ้าพระยาราชศุภมิตรเริ่มเข้าเฝ้า ฯ ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เช่นนี้ในพระราชพิธีตะรุษะสงกรานต์ พ.ศ. ๒๔๖๒ เป็นครั้งแรก และก็ต่อ ๆ มาจนถึงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๓ ก็ทรงสถาปนาบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าพระยา มีประกาศพระบรมราชโองการ ดังนี้

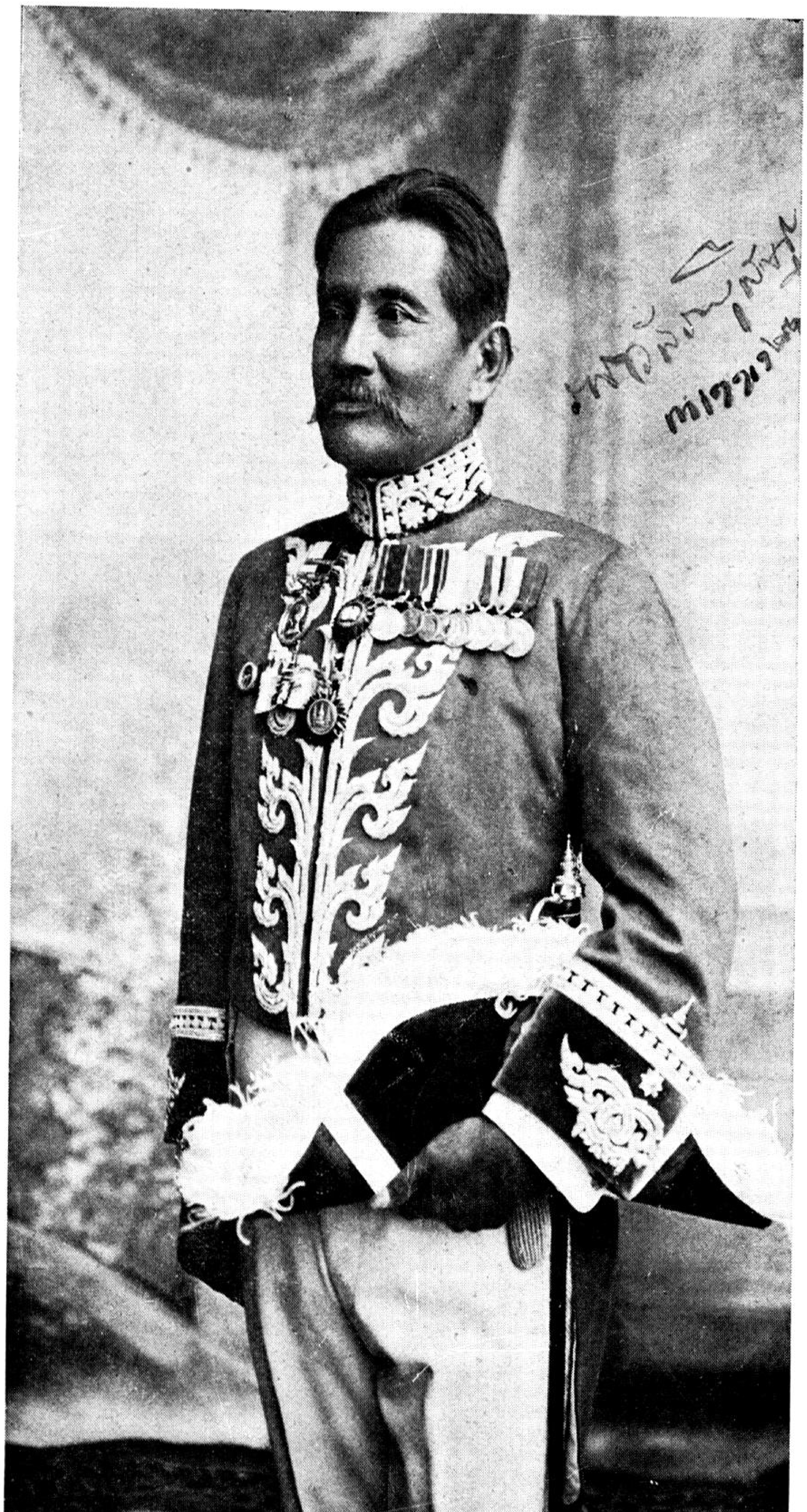
"อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระยาราชวัลภานุสิษฐ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นมหาดเล็กวิเศษ รับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ในเวรฤทธิ์ ครั้นเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๓๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ขึ้น จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาราชวัลภานุสิษฐ ไปรับราชการเป็นพลทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พระยาราชวัลภานุสิษฐก็ได้ตั้ง

ใจ รับราชการ ด้วย ความ อุตสาหะ มิได้ มีความ ย่อหย่อน ได้ รับพระราช ทาน บำเหน็จ ความชอบ เลื่อน ตำแหน่ง ยศ และ บรรดาศักดิ์ ขึ้น โดย ลำดับ คือ เมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๒๐ ได้ รับ พระราชทาน ยศ เป็น นายร้อยโท เมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๒๗ ได้ รับ พระราชทาน บรรดาศักดิ์ เป็น หลวงศิลปสาร สราวุธ และ เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๒๙ ได้ รับ พระ ราชทาน ยศ เป็น นาย ร้อย เอก และ มี บรรดาศักดิ์ เป็น ที่ จมื่น วิชิตชัยศักดาวุธ บังคับ การ ใน กอง ร้อย ที่ ๕ กรม ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ใน สมัยนั้น เมื่อ สมเด็จ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ วรเดช ซึ่ง ทรง ดำรง ตำแหน่ง เป็น ผู้บัง คับ การ กรม ทหาร มหาด เล็ก เสด็จ ไม่อยู่ ได้ โปรด ให้ เป็นผู้ช่วย บังคับ บัญชาการ ทั่วไป ในกรม ทหาร มหาดเล็ก แทนพระองค์ อยู่เนือง ๆ และเมื่อพระ บาทสมเด็จ พระ พุทธเจ้าหลวง เสด็จ ประพาส หัวเมือง ต่าง ๆ ก็ได้ เป็น ผู้บังคับบัญชากอง ทหารม้า แล ทหาร ราบ มหาดเล็ก รักษาพระองค์ ล่วงหน้า ไปคอย รับเสด็จ ตลอด ทั่ว ทุกกอง เป็น การ พิเศษ และเมื่อ ปี พ. ศ. ๒๔๓๐ ได้รับ พระราชทาน ยศ เลื่อนขึ้น เป็น นายพันตรี ผู้ช่วย ผู้บังคับการ กรมทหาร มหาดเล็ก และเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๓๒ พวกจีน อั้งยี่ กระทำการ บัง อาจ ซ่อง สุม ควบคุม กัน เป็นหมู่ เป็นพวก ก่อการ วิวาท พันแทง ยิงกัน เป็นการใหญ่ ที่ตำบล บางขวาง จังหวัดพระนคร การ ระงับ วิวาท ถึงต้องใช้ กำลัง ทหาร พระยาราช วัลภานุสิษฐ์ ได้ เป็น หัวหน้า นายทหาร คุมกอง ทหารมหาดเล็ก ไป ระงับ ปราบปราม พวกจีน อั้งยี่ จน การณ์ นั้นสงบ เป็น ที่ เรียบ ร้อย โดยตลอด ครั้นเมื่อปี พ. ศ. ๒๔๓๕ ก็ได้เลื่อน บรรดาศักดิ์

ขึ้น เป็น พระราชวัลภานุสิษฐ์ และ เป็นผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก รักษาพระองค์ ทั้งทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นราชองครักษ ประจำการ ด้วย

อาศัย เหตุที่ พระยาราช วัลภานุสิษฐ์ ได้รับ ราชการ สนอง พระ เดช พระคุณใกล้ชิดใน พระบาทสมเด็จ พระพุทธเจ้าหลวง มา จึงทรงหยั่ง ทราบ ใน ความ สวามิภักดิ์ ซื่อ สัตย์ สุจริต ของ พระยา ราช วัลภานุสิษฐ์ โดยแน่ชัด เป็น ที่ ทรง ไว้วาง พระราชหฤทัย เป็น อย่างยิ่ง ใน ปี พุทธศักราช ๒๔๓๗ นั้น จึงทรงพระกรุณาโปรด เกล้า ฯ ให้เลื่อน บรรดาศักดิ์ ขึ้นเป็นพระยา ราชวัลภานุสิษฐ์ และพระราชทาน สัญญาบัตร ยศ เป็น นายพันโท ให้ออก ไปเป็น ราชองครักษ์ ประจำ รักษาพระองค์ พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เมื่อ ครั้ง ยัง ทรง ดำรง พระราชอิสสริยยศ เป็น สมเด็จ พระยุพราช ซึ่งทรงศึกษา วิทยาการ อยู่ ณประเทศอังกฤษ พระยาราชวัลภานุสิษฐ์ ได้อยู่ประจำรับราชการ สนอง พระเดชพระคุณใกล้ ชิด พระยุคลบาท เป็น เวลา ช้านาน นับ ว่า เป็น พระอภิบาล ผู้สนิท ตลอด เวลา ที่ ประทับ อยู่ณประเทศ ยุโรป และ เมื่อเสด็จคืน สู่กรุงเทพมหานคร แล้ว ก็ ยัง คงรับ ราชการ สนอง พระเดช พระคุณประจำ อยู่ใน พระราช สำนัก เป็น ตำแหน่ง เจ้ากรมวัง ตลอด เวลา ที่ทรง ดำรง พระ ราช อิสสริยยศ เป็น สม เด็จ พระยุพราช และได้รับพระราชทาน เลื่อน ยศ ต่อมา โดย ลำดับ เป็น นายพันเอก ตลอด จน ถึง นายพลตรี

ครั้น เมื่อ เสด็จ เถลิง ถวัลยราชสมบัติแล้ว ก็ยัง ได้รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ราชองครักษ์ และ ภายหลัง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

เมื่อมีตำแหน่งเป็นเจ้ากรมวัง

พระราชทานยศ ให้เป็น พระตำรวจโท แล้ว เลื่อน ขึ้น เป็น พระ ตำรวจ เอก ตำแหน่ง สมุหพระตำรวจหลวง รักษาพระองค์ และเป็นราชองครักษ พิเศษ รับ ราชการ สนอง พระเดชพระคุณมาจน บัดนี้ มีหน้าที่ ประจำ ใกล้ชิด ฝ่าละออง ธุลีพระบาท อยู่เป็นนิตย์ ทั้งในเวลาประทับอยู่ในพระ มหานคร และ โดย เสด็จ พระราชดำเนิร ณ ที่ ต่าง ๆ มิได้ ขาด มี ความ อุตสาหะ พิริยภาพ โดย สม่ำ เสมอ มิได้ ย่อหย่อน เป็นที่ ทรง ตระหนัก แน่ พระราช หฤทัย ใน ความ ซื่อสัตย์สุจริต และ จง รักภักดี ต่อใต้ ฝ่า ละออง ธุลีพระบาท โดยมั่น คง จึ่ง เป็น ผู้ ที่สมควร จะทรง ยกย่อง พระ ราชทาน ฐานันดร ศักดิ์ อันสูงได้

จึ่งมี พระบรมราช โองการ ดำรัสสั่ง ให้สถาปนา พระยาราชวัลภา นุสิษฐ ขึ้น เป็น เจ้าพระยา มีสมญาจาริก ใน หิรัญบัฏ ว่า เจ้าพระยา ราชศุภมิตร วัลภานุศิษฏ์สุรเสนี เทพวัชรีศรีสวามิภักดิ์พิเศษ วิเทศจิร วาสีอัครวราภิบาล สุจริตไพศาลสุนทรพจน์ อดุลยยศราชองครักษ์ อัครรัตนไตรยสรณธาดา เมตตาชวาธยาศัย อภัยพิริยบรากรมพาหุ คชนาม ถือ ศักดินา ๑๐๐๐๐ จง เจริญ หฤฒชนมายุพรรณสุขลิริ สวัสดิ์พิพัฒนมงคลธนสารสมบัติ บริวารสมบูรณ ทุกประการ เทอญ.

และได้ รับ พระ ราช ทาน เครื่อง ราชอิสสริยยศ ตามบรรดาศักดิ์ เจ้า พระยา หีบ หมาก ทอง คำ ลง ยา ๑ มาลา เส้า สะเทิน เกี้ยว และ ยอด ลง ยา ๑ เสื้อ ทรง ประพาส ขลิบ ทอง ๑ กระบี่ ฝัก ทอง คำ จำหลัก ๑

เจ้า พระยา ราช ศุภมิตรได้ รับ พระ ราชทาน เกียรติยศ สูง สุด เมื่อ

อายุล่วงเข้า ๖๕ เข้าเกณฑ์ชรา แต่นั้นมาพยาธิก็จับเบียดเบียน เริ่มจับโสตประสาท พิการจะสดับตรับฟังอันใดไม่ใคร่ได้ศัพท์ ทั้งมีอาการชะนิดสามวันดีสี่วันไข้อยู่เนือง ๆ ได้นำความอึดอัดใจในการที่จะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณมิได้เต็มที่เช่นนั้นขึ้นกราบบังคมทูล ฯ เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๖๕ เพื่อขอพระราชทานกราบถวายบังคมลาออกจากหน้าที่ราชการจักได้ผ่อนพักรักษาตัว ก็มิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ โดยเหตุนี้เจ้าพระยาราชศุภมิตรจึ่งคงรับราชการประจำตำแหน่งต่อมาจนตลอดรัชชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มารัชชกาลปัจจุบันนี้ เจ้าพระยาราชศุภมิตรยิ่งมีอาการทุพพลภาพลง จำเป็นต้องออกจากตำแหน่งราชการ และในการที่ได้ออกจากตำแหน่งราชการประจำนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเกียรติยศพิเศษให้เป็นผู้กำกับการกรมพระตำรวจหลวงคงแต่งเครื่องแบบตำรวจหลวงได้เช่นเดียวกับที่ประจำการอยู่เป็นพิเศษ และเบี้ยบำนาญนั้นก็พระราชทานเป็นพิเศษฉะเพาะตัวอีกด้วย

เจ้าพระยาราชศุภมิตรป่วยมาแต่ต้น ๆ พ.ศ. ๒๔๗๑ ครั้นถึงเดือนมกราคมพุทธศกนั้นมีอาการทรุดลง ต่อมาอาการก็กำเริบขึ้นเป็นลำดับ นายพันโท พระวรสุนทรโอสถ แพทย์ประกอบยารักษาอาการมีแต่ทรงกับทรุด ครั้นถึงวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ราวเวลา ๑๖ นาฬิกา เจ้าพระยาราชศุภมิตรถึงอสัญญกรรมอายุย่างเข้า ๗๕ ปี พระราชทานโกษแปดเหลี่ยมประกอบศพ

ขณะเมื่อเจ้าพระยาราชศุภมิตรป่วยมีอาการหนักมากอยู่นั้น

ความ ทราบ ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ขึ้น ได้ ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ เจ้าพระยา พิชเยนทร โยธิน สมุหราชองครักษ์ ไป เยี่ยม แทน พระองค์ และ เจ้า นาย ชั้น ผู้ ใหญ่ ๆ มี สมเด็จ พระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้า กรมพระนคร สวรรควรพินิต สมเด็จ พระเจ้า บรมวงศเธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ เป็น อาทิ ก็ ได้ มี พระ กรุณา เสด็จ เยี่ยม

วัน, เดือน, ปี, ที่เจ้าพระยาราชศุภมิตร ได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์และเครื่องราชอิสสริยาภรณ์

	พ.ศ.	๒๔๑๗	เป็น	ว่าที่ นายร้อยตรี
๑๐. ๕.	,,	๒๔๒๐	,,	นายร้อยโท
๒๔. ๓.	,,	๒๔๒๗	,,	หลวงศิลปสารสราวุธ
๖. ๗.	,,	๒๔๒๘	,,	นายร้อยเอก
๖. ๗.	,,	๒๔๒๘	,,	จมื่นวิชิตไชยศักดาวุธ
๑๘. ๑๐.	,,	๒๔๒๙	,,	ป. ม.
๑๖. ๒.	,,	๒๔๓๐	,,	นายพันตรี
๕. ๘.	,,	๒๔๓๕	,,	พระราชวัลภานุสิษฐ์
๓๐. ๙.	,,	๒๔๓๕	,,	ป. ช.
๗. ๙.	,,	๒๔๓๖	,,	ต. ม.
๓๐. ๑๐.	,,	๒๔๓๗	,,	นายพันโท
๓๐. ๑๐.	,,	๒๔๓๗	,,	พระยาราชวัลภานุสิษฐ์
๗. ๒.	,,	๒๔๔๓	,,	นายพันเอก
๑๕. ๒.	,,	๒๔๔๖	,,	นายพลตรี
๒๔. ๖.	,,	๒๔๔๖	,,	ต. ช.
๑๖. ๘.	,,	๒๔๕๑	,,	ท. จ.
๑. ๑๐.	,,	๒๔๕๒	,,	ท. ม.

๓๑. ๙. „ ๒๔๕๓ „ ป.ม.

๑๑. ๘. „ ๒๔๕๔ „ ท.จ.ว.

๑๑. ๘. „ ๒๔๕๖ „ ป.ช.

๑๑. ๘. „ ๒๔๖๓ „ เจ้า พระยา ราชศุภมิตร

๑๑. ๘. „ ๒๔๖๓ „ ป.จ.

นอก จากที่ กล่าวนี้ เจ้า พระยา ราชศุภมิตร ยังได้รับ พระราชทานตรา รัตนวราภรณ์ วชิรมาลา และ วัลลภาภรณ์ กับเหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๑ (รัชกาลที่ ๖)

เกียรติยศพิเศษ ซึ่งเจ้าพระยาราชศุภมิตร ได้รับพระราชทานในรัชกาลปัจจุบันนี้

คำสั่งที่ ๒/๒๔๖๙

เรื่องโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตร เป็นผู้กำกับการกรมพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์เป็นพิเศษ

กรมบัญชาการกระทรวงวัง

วันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๙

มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ที่โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตรออกจากราชการรับพระราชทานเบี้ยบำนาญแล้วนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาราชศุภมิตรเป็นผู้กำกับการในกรมพระตำรวจหลวงรักษาพระองค์ แต่งเครื่องแบบตำรวจได้เช่นเดียวกับขณะที่ประจำการเป็นพิเศษ.

เจ้าพระยาธรรมา

เสนาบดี

ที่ ๓๒/๑๒๖ กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๙

เรียน ท่าน เจ้า พระยา ราชศุภมิตร

ตามที่ ....

....

ทรง พระราช ดำริ ว่า ท่านได้รับ ราชการ โดย ความ ซื่อ ตรงจง รักภักดี เป็น ที่ไว้วาง พระราชหฤทัย อย่าง สนิท มา นาน จึง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน เบยบำนาญ แก่ท่าน เดือนละ ๘๐๐ บาท เป็น พิเศษ ฉะเพาะ ตัว และ ท่าน ควรได้รับ เกียรติยศ พิเศษ เป็นผู้ กำกับ การกรม พระ ตำรวจ หลวง แต่ง เครื่อง แบบได้ ตาม ชั้นเดิม เหมือน ตำรวจประจำ การ สืบไป.

เจ้าพระยามหิธร

วันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๙๖

ถึงพระยาอนุพลภาณุสิษฐ์ (อ๊อด)

เรื่องนามสกุลของพระยาอนุพ ฉันได้ไต่ถามดูเห็นเป็นปัญหาอยู่บ้าง พิจารณาไปตามจริง พระยาอนุพก็นับว่าสืบสกุลจากเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค) พวกคนนี้เท่าแม้จะใช้นามว่า "บุนนาค" เป็นนามสกุลก็ควรอยู่ แต่ยังมีพวกลูกหลานเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค) ซึ่งเกิดแต่เจ้าคุณนวลนั้น ดูเขาพวก ๆ สกุลของเขาอยู่ ดูเขาปกครองอยู่ที่จะให้มีแสดงชัด

ท่านหญิงเทพเป็นลูกเมียหลวงและเป็นเจ้าต้น
กุล เจ้าพระยาภาสกรวงษ์จึงได้ออก
ความเห็นว่าควรให้ใช้นามสกุลว่า
"บุนนาค-นวล" ส่วนผู้ที่สืบสกุล
จากเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค)
นอกจากทางเจ้าคุณนวลหนึ่ง เจ้าพระยา
ภาสจะให้ใช้นามสกุลว่า "บุนนาค" เฉยๆ
แต่ส่วนตัวฉันเองเห็นว่า เจ้าคุณนวลเป็น
ฝ่ายผู้หญิง ไม่ควรจะเอานามท่านเข้า
ไปเป็นนามสกุล เพราะตามเกณฑ์ก็ว่า

ผู้หลงเป็นผู้ดีสิ้นสกุล เพราะคนที่คิดตั้งฉะเพาะ ทำเจ้าพระยาภาสว่า หามสกุลคนใช้แต่ "บุนนาค" เท่านั้น แต่ที่แนะนำเช่นนี้ชมที่ เจ้าพระยาภาสและพงศ์ญาติของคนก็จะไม่พอใจมาก เพราะเขาจะใช้ชื่อ "บุนนาค" เฉยๆ ดังนั้นแล้ว บรรดาผู้ที่สืบสกุลจากท่านเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค) ก็จะได้ใช้นามอย่างเดียวกันไปหมด ไม่มีอะไรจะแสดงให้เห็นได้เลยว่าใครเป็นลูกหลานทางสายเจ้าคุณหวล ซึ่งพวกลูกหลานเจ้าคุณหวลไม่ต้องการเลย ต้องการให้มีอะไรแสดงว่าพวกเขาดีกว่าคนอื่นๆ

เมื่อเป็นอยู่เช่นนี้แล้ว ฉันจึงแนะว่า

ให้พระยาเทพวิลภานุสิงห์จะใช้ "ขุนนาค" เป็นนามสกุล ก็คงถูกพวก "หวล" รำคาญว่าคีด ฉันเห็นว่าพระยาเทพควรใช้นามสกุลเสียใหม่ จะได้ไม่ต้องมีปัญหาให้รำคาญใจจะดีกว่า

เพราะฉนั้นฉันขอให้นามสกุลพระยาเทพวิลภานุสิงห์ว่า "ศุภมิตร" (เขียนตัวโรมันว่า "Subhamitra") เพราะพระยาเทพเป็นมิตรที่ฉันรักใคร่คน ๑ โดยแท้ ขอให้สกุลศุภมิตรจะเจริญรุ่งเรือง และมั่นคงอยู่ในกรุงสยามชั่วกัลปาวสาน

วชิราวุธ ปร.

สกุลเฉกอหมัด

หน้าต้น พงศาวดาร วงศเจ้าคุณผู้เถ้า

เจ้าพระยารวิวงศมหาโกษาธิบดีที่พระคลัง จัดแจงเรื่องพงศาวดาร ตาม จดหมายเหตุ มี มา แต่ ก่อน และไต่ถาม ท่าน ผู้ ใหญ่ จำไว้ ได้ จึง ร้อยกรอง เข้าไว้ เพื่อ ประโยชน์ จะให้ ญาติ พี่น้อง บุตร หลานไปข้างหน้าจะ ได้ รู้จักกันไว้

เดิม เฉกอหมัด กับ มหะมัดสอิด ๒ คน พี่น้อง พา พวก แขก ชาติ มหะมัด เข้า มา กรุงเทพ ฯ มาก พระเจ้า แผ่นดิน กรุงเก่า ตั้ง ให้ เฉกอหมัด เป็น พระยา เฉกอหมัด ตั้ง บ้าน อยู่ ท่ากายี

ชั้น ที่ ๑

พระยาเฉกอหมัด มี บุตร ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ ชื่น เป็น พระยา วรเทศภักดี แล้วได้ เป็น ที่ เจ้าพระยาอภัยราชา ที่ สมุหนายก

ที่ ๒ บุตร ชื่อชม ถึง แก่ กรรมไม่ มี บุตร ธิดา

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ ชี

ชั้น ที่ ๒

เจ้าพระยาอภัยราชา ชื่น บุตรพระยาเฉกอหมัด มี บุตร ธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาไม่ ปรากฏ นาม

ที่ ๒ บุตรชื่อ หม่อม สมบุญ เป็น พระยาบำเรอภักดิ์ แล้ว ได้ เป็น เจ้าพระยาชำนาญ ที่สมุหนายก

ชั้นที่ ๓

เจ้าพระยาชำนาญ สมบุญ บุตร เจ้าพระยา อภัยราชา ชื่น มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ หม่อมใจ ได้ เป็นที่ เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย

ที่ ๒ บุตร ชื่อ หม่อมจิตร ถึง แก่ กรรมไม่ มี ผู้สืบ สกุล

ชั้นที่ ๔

เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ บุตรเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ สมบุญ ได้ธิดา เจ้าพระยา รัตนาธิเบศรเป็น ภรรยา มี บุตร ธิดา ด้วยกัน ๓ คน คือ

ที่ ๑ ชื่อ หม่อมแก้ว เป็นภรรยาเจ้าพระยากระลาโหมคลองแกลบ

ที่ ๒ ชาย ชื่อ หม่อมเชน ได้ เป็นที่ พระยาวิชิตณรงค์ แล้ว เป็น พระยาจุฬาราชมนตรี

ที่ ๓ บุตรไม่ปรากฏ นาม ลาง คน ว่า ชื่อ เสน ได้ เป็นที่ พระยา จ่าแสนยากร กระลา โหม วังหน้า ใน รัชกาล สมเด็จ พระเจ้า สุริยาสน์ อมรินทร

ชั้นที่ ๕

ท่านแก้ว ธิดา เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ เป็น ภรรยาเจ้าพระยา กระลาโหม คลองแกลบ มี บุตร ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ชื่อ หม่อมปลี มารดาไม่ ปรากฏ นาม ได้ เป็นที่ พระ

พลเมืองเหนือ ครั้ง กรุงธนบุรี แล้ว เป็น เจ้าพระยามหาเสนา ที่สมุหพระกระลาโหมในรัชชกาล ที่ ๑ ไม่ ปรากฏ ว่า มี บุตรหลาน สืบ สกุล

ที่ ๒ ธิดา ชื่อแจ่ม มารดา ชื่อ แก้ว ได้ เป็น ที่ ท้าววรจันทร

ที่ ๓ บุตร ชื่อ คุ้ม ได้ เป็นที่ พระยาสุรเสนา

พระยาจุฬาราชมนตรี เชน บุตร เจ้าพระยาเพ็ชรพิชัย ใจ มีบุตร คน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อแก้ว ได้ เป็น ที่ หลวงศรีเนาวรัตน ครั้ง กรุงธนแล้วได้ เป็นที่ พระยาจุฬาราชมนตรี ในรัชชกาล ที่ ๑

พระยาจ่าแสนยากร เสน บุตร เจ้าพระยา เพ็ชรพิชัย ใจ มีบุตร ธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ ธิดา ชื่อ เป้า

ที่ ๒ ธิดา ชื่อ แป้น

ที่ ๓ ธิดา ชื่อ ดี ทั้ง ๓ คนนี้ตกไป อยู่เมือง พะม่า เมื่อกรุงศรีอยุธยา เสีย แก่ พะม่า ข้าศึก

ที่ ๔ บุตร ชื่อ หม่อม บุญมา ครั้ง กรุงศรีอยุธยาได้ เป็นที่หลวงมหาใจภักดี ครั้ง กรุงธนบุรี ได้ เป็น ที่ พระพลเมืองเพ็ชรบูรณ์ ถึงรัชชกาล ที่ ๑ ได้ เป็น พระยาตะเกิง แล้ว เลื่อน เป็น เจ้าพระยา ยมราช ทั้ง ๔ คน นี้ มารดา ชื่อ แก้ว

ที่ ๕ บุตร ชื่อ หม่อมบุนนาก มารดา ชื่อ บุญศรี (คือเจ้าพระยา-มหาเสนาบุนนาก ต้น สกุล บุนนากใน บัดนี้)

ชั้นที่ ๖

ท้าววรจันทร แจ่ม ธิดาท่านแก้ว มีธิดาคน ๑ คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อแมว เป็นเจ้าจอมมารดาในรัชชกาลที่ ๑

พระยาสุรเสนา คุ้ม บุตรท่านแก้ว มีบุตรธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อดี ได้เป็นที่พระอินทรรักษา แล้วเป็นที่พระราชรองเมือง

ที่ ๒ ธิดาชื่อหนู

พระยาจุฬาราชมนตรี แก้ว บุตรพระยาจุฬาราชมนตรี เชน มีบุตรธิดากับเส็ม ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อหงส์ ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน

ที่ ๒ ธิดาชื่อนก เป็นภรรยาพระยาวรเทพ เถื่อน

เจ้าพระยามหาเสนา บุญมา บุตรพระยาจ่าแสนยากร เส็น มีบุตรธิดา ๖ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อแข

ที่ ๒ บุตรชื่อเขียน ทั้ง ๒ คนนี้มารดาชื่อไตร ตกไปอยู่เมืองพะม่า เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พะม่าข้าศึก

ที่ ๓ ธิดาชื่อทรัพย เป็นเจ้าจอมในรัชชกาลที่ ๑

ที่ ๔ บุตรชื่อกระต่าย ได้เป็นที่นายไชยธรรค์ แล้วเป็นพระตะเกิง พระยารามกำแหง และพระยาอภัยพิพิธ โดยลำดับ ๒ คนนี้มารดาชื่อเป้า

ที่ ๕ บุตรชื่อม่วง

ที่ ๖ บุตรชื่อนุช ได้เป็นที่พระอินทรเดช แล้วเลื่อนเป็นพระยาเพ็ชรบูรณ์ ทั้ง ๒ คนนี้มารดาชื่อไข่

เจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก บุตรพระยาจ่าแสนยากร เส้น มีบุตรธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาไม่มีชื่อ ถึงแก่กรรมแต่ยังเด็ก

ที่ ๒ ธิดาชื่อคุณตานี เกิดปีมะเส็ง ฉศก จุลศักราช ๑๑๓๖ (พ.ศ. ๒๓๑๗) ทั้ง ๒ คนนี้มารดาชื่อลิ้มเป็นภรรยาเดิม

มีบุตรธิดากับเจ้าคุณนวล ๑๐ คน คือ

ที่ ๓ คุณชายใหญ่ ไม่มีชื่อ

ที่ ๔ คุณหญิงนุ่น เกิดวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาเช้าตรู่ ปีระกา นพศก จุลศักราช ๑๑๓๙ (พ.ศ. ๒๓๒๐)

ที่ ๕ คุณชายก้อน เกิดวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลายามเศษ ปีกุน เอกศก จุลศักราช ๑๑๔๑ (พ.ศ. ๒๓๒๒)

ที่ ๖ คุณชายทิน เกิดวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาทุ่มเศษ ปีชวด โทศก จุลศักราช ๑๑๔๒ (พ.ศ. ๒๓๒๓)

ที่ ๗ คุณหญิงคุ้ม เกิดวันศุกร์ เดือนยี่แรม ๗ ค่ำ เวลาเที่ยง ปีขาล จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕) เป็นผู้สำเร็จราชการอยู่ในวังหน้า เรียกว่าเจ้าคุณวังหน้า อายุได้ ๔๙ ถึงอสัญญกรรม เมื่อเดือน ๑๒ ปีขาล โทศก

ที่ ๘ คุณหญิงค่าย เกิดวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา

๕ โมงเช้า ปีเถาะ เบญจศก จุลศักราช ๑๑๔๕ (พ.ศ. ๒๓๒๖) เป็นผู้สำเร็จราชการ อยู่ในทูลกระหม่อมปราสาท เรียกว่า เจ้าคุณปราสาท อายุได้ ๖๙ ปี ถึงอสัญญกรรมเมื่อ ณวัน เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓ (พ.ศ. ๒๓๙๔)

ที่ ๙ คุณหญิงพึ้ง เกิดวันจันทร เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลา ๑๐ ทุ่ม ปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๗)

ที่ ๑๐ คุณชายดิศ เกิดวันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลาโมงเช้า ปีวอก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) ทำราชการแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้า เป็นนายสุดจินดา แล้วเป็นหลวงศักดิ์นายเวร แผ่นดินพระพุทธเลิศหล้า เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ พระยาสุริยวงศมนตรีจางวางมหาดเล็ก เจ้าพระยาพระคลัง ครั้นแผ่นดินพระนั่งเกล้า ท่านได้ว่าที่สมุหพระกระลาโหมด้วย แต่เรียกกันว่า เจ้าคุณพระคลังว่าที่สมุหพระกระลาโหม ครั้นแผ่นดินพระจอมเกล้า เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ สำเร็จราชการปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือ เรียกว่า สมเด็จองค์ใหญ่ อายุท่านได้ ๖๘ ปี ท่านถึงแก่พิราลัย เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก จุลศักราช ๑๒๑๗ (พ.ศ. ๒๓๙๘)

ที่ ๑๑ คุณชายแขก เกิดวันพฤหัสบดี เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาทุ่มเศษ ปีจอ โทศก จุลศักราช ๑๑๕๒ (พ.ศ. ๒๓๓๓)

ที่ ๑๒ คุณชายทัต เกิดวันอังคาร เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้าตรู่ ปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) ทำราชการ

แผ่นดินพระพุทธยอดฟ้า เป็นที่นายสนิท หุ้มแพร แผ่นดินพระพุทธเลิศหล้า ขึ้นไปอยู่วังหน้าเป็นที่จมื่นเล็กไช (เด็กชา?) แล้วกลับลงมาอยู่วังหลวง เป็นที่พระยาศรีสุริยวงศ จางวางมหาดเล็ก ครั้นแผ่นดินพระนั่งเกล้า เป็นพระยาศรีพิพัฒน์ จางวางพระคลังสินค้า แผ่นดินพระจอมเกล้า เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ นรเนตรนาถสุริยวงศ สำเร็จราชการในพระนคร เรียกว่าสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย อายุท่านได้ ๖๗ ปี ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ ปีมะเส็งอัฐศก จุลศักราช ๑๒๑๘ (พ.ศ. ๒๓๙๙) รวมบุตรธิดาที่เกิดกับเจ้าคุณนวล ๑๐ คน ด้วยกัน

เกิดด้วยภรรยาอื่น

ที่ ๑๓ คุณหญิงบุ่ เกิดปีมะโรง ฉศก จุลศักราช ๑๑๔๖ (พ.ศ. ๒๓๒๗)

ที่ ๑๔ คุณชายเพื่อน เกิดปีวอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) ได้เป็นที่พระยาอภัยพิพิธ

ที่ ๑๕ คุณชายจวด เกิดปีชวด จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๕๔ (พ.ศ. ๒๓๓๕) ได้เป็นที่หลวงแก้วอายัติ

ที่ ๑๖ คุณหญิงจิตร เกิดปีขาล ฉศก จุลศักราช ๑๑๕๖ (พ.ศ. ๒๓๓๗) เป็นเจ้าจอม

ที่ ๑๗ ชายชื่อสุด เป็นที่นายฉลองไนยนาถ หุ้มแพร มหาดเล็กในพระราชวังบวร ทั้ง ๕ นี้มารดาชื่อกอง

ที่ ๑๘ คุณหญิงใหญ่ ไม่มีชื่อ เกิดปีเถาะเบญจศก จุลศักราช ๑๑๔๕ (พ.ศ. ๒๓๒๖)

ที่ ๑๙ คุณหญิงกลัด เกิดปีมะเมีย อัฐศก จุลศักราช ๑๑๔๘ (พ.ศ. ๒๓๒๙)

ที่ ๒๐ คุณหญิงนก เกิดปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) เป็นเจ้าจอม

ที่ ๒๑ คุณหญิงเงียบ เกิดปีมะโรง อัฐศก จุลศักราช ๑๑๕๘ (พ.ศ. ๒๓๓๙) ทั้ง ๔ คนนี้มารดาชื่อมิ่ง

ที่ ๒๒ คุณชายน้อย เกิดปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๑๕๗ (พ.ศ. ๒๓๓๘) เป็นมหาดเล็ก

ที่ ๒๓ คุณหญิงจัน

ที่ ๒๔ คุณชายพ้อม[๑] เกิดปีวอก โทศก จุลศักราช ๑๑๖๒ (พ.ศ. ๒๓๔๓) ได้เป็นหลวงวิสูตรสมบัติ แล้วเป็นพระยาบางละมุง ทั้ง ๓ คนนี้มารดาชื่ออ่วม

ที่ ๒๕ คุณชายแพ เกิดปีมะแม นพศก จุลศักราช ๑๑๔๙ (พ.ศ. ๒๓๓๐)

ที่ ๒๖ คุณชายเสงี่ยม เกิดปีวอก สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๑๕๐ (พ.ศ. ๒๓๓๑) เป็นเปรียญ ๖ ประโยค

ที่ ๒๗ คุณหญิงซ่ม เกิดปีระกา เอกศก จุลศักราช ๑๑๕๑ (พ.ศ. ๒๓๓๒) เป็นเจ้าจอมอยู่งาน

ที่ ๒๘
ที่ ๒๙ } คุณหญิงไม่มีชื่อ ทั้ง ๕ คนนี้มารดาชื่อฉิม

---

๑. เป็นคุณตาหม่อมละม้าย เทวกุล

ที่ ๓๐ คุณหญิง ชู เกิด ปีกุน ตรีศก จุลศักราช ๑๑๕๓ (พ.ศ. ๒๓๓๔) เป็นเจ้าจอม

ที่ ๓๑ คุณชาย ชื่อ แสงจันทร์ เป็น มหาดเล็ก รายงาน วัด พระเชตุพน ทั้ง ๒ คนนี้มารดาชื่อตุ

ที่ ๓๒ คุณชาย เมือง เกิด ปีเถาะ สัปตศก จุลศักราช ๑๑๕๗ (พ.ศ. ๒๓๓๘) ได้เป็นที่หลวงสุนทร แล้วเป็นหลวงแก้วอายัติ เป็น พระยาจันทบุรี แล้ว เลื่อน เป็น พระยาศรีอัคราช มารดาชื่อ จัน

ที่ ๓๓ คุณชาย ชื่อ แสง

ที่ ๓๔ คุณหญิง สุก เกิด ปีกุน เบญจศก จุลศักราช ๑๑๖๕ (พ.ศ. ๒๓๔๖) ทั้ง ๒ นี้ มารดา ชื่อทิม

ชั้นที่ ๗

ท้าววรจันทร แมว ธิดา ท่านแจ่ม มีพระองค์เจ้า พระองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้า ศศิธร

พระราชรองเมือง ดี บุตรพระยาสุรเสนา คุ้ม มีบุตรธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ธิดาชื่อ เกษ รับราชการ ฝ่ายใน ในกรมพระราชวังบวรรัชชกาล ที่ ๑

ที่ ๒ บุตรชื่อตาบ เป็นมหาดเล็กในกรมพระราชวังบวรรัชชกาล ที่ ๒

ท่านนก ธิดาพระยาจุฬาราชมนตรี แก้ว มีบุตร ธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ บุตร ชื่อ นาม ได้ เป็น ที่หลวง ราชเศรษฐี แล้ว เป็น พระยา จุฬาราชมนตรี

ที่ ๒ บุตรชื่อน้อย ได้เป็นที่หลวงศรีเนาวรัตน ในรัชชกาลที่ ๓ แล้วเป็นพระศรียศ

ที่ ๓ ธิดาชื่อจีบ รับราชการฝ่ายใน ในรัชชกาลที่ ๒

ที่ ๔ ธิดาชื่อสุด เป็นภรรยา (หลวง) ศรีวรข่านยิ

พระยาอภัยพิพิธ กระต่าย บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุญมา มีบุตร คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อสิง

ที่ ๒ บุตรชื่อจัน ได้เป็นพระยาสาครบุรานุรักษ

ที่ ๓ บุตรชื่อเมือง

ที่ ๔ บุตรชื่อโต ได้เป็นพระยาจันทบุรี

ที่ ๕ บุตรชื่อหมี

ที่ ๖ บุตรชื่อน่วม

ที่ ๗ บุตรชื่อเนียม

ที่ ๘ บุตรชื่อแตงโม

ที่ ๙ บุตรชื่อบุศย์ เป็นมหาดเล็ก

ที่ ๑๐ ธิดาชื่อแสง

ที่ ๑๑ ธิดาชื่อใย

ที่ ๑๒ ธิดาชื่อแก้ว

ที่ ๑๓ ธิดาชื่อรุ่น เป็นเจ้าจอมในรัชชกาลที่ ๔ [๑]

---

๑ ลำดับบุตรธิดาพระยาอภัยพิพิธ กระต่าย นี้ ในต้นฉะบับกล่าวว่าเกิดด้วยภรรยาหลายคน จดไว้เป็นพวกชายพวกหญิง เห็นจะไม่ได้ลำดับตามแก่และอ่อน

พระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุญมา มีบุตรธิดา คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อคง

ที่ ๒ บุตรชื่อพุ่ม

ที่ ๓ ธิดาชื่อพัน

ที่ ๔ ธิดาชื่อหรุ่น เป็นหม่อมห้ามในกรมหมื่นสุรินทรรักษ์

เจ้าคุณตานี ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้าหญิงจงกลนี

ที่ ๒ พระองค์เจ้าเสวตรฉัตร เป็นกรมหมื่นสุรินทรรักษ์

ท่านบู ธิดาเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีบุตรกับขุนศรี ๖ คน คือ

๑ บุตรชื่อภาย ตาย

๒ บุตรชื่อคง เป็นที่ขุนธนสมบัติ

ขุนศรีสามีตายได้สามีใหม่ คือหลวงสรวิชิต ช้าง มีบุตรธิดาด้วยกัน ๔ คน คือ

๓ ธิดาชื่อจีน

๔ ธิดาชื่อส่ง

๕ ธิดาชื่อเอี่ยม

๖ บุตรชื่อขาว

พระยาอภัยพิพิธ เผือน บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีบุตรธิดากับป้อม (ธิดาเจ้าพระยารัตนาธิเบศร กุน) ๔ คน คือ

๑ บุตร ชื่อ เอี่ยม

๒ บุตร ชื่อ กลาง

๓ บุตร ชื่อ น้อย

๔ ธิดาชื่อ ตลับ ทำราชการ ฝ่ายใน

มีบุตร กับ ภรรยา อื่น อีก ๒ คน คือ

๕ บุตร ชื่อ พึ่ง

๖ บุตร ชื่อ แย้ม

หลวงแก้วอายัติ จาด บุตร เจ้าพระยา มหาเสนา บุนนาก มีบุตรธิดา กับ ผิ่ม ภรรยาหลวง ๖ คน คือ

๑ ธิดา ชื่อ กลิ่น เป็นภรรยาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ (ช่วง)

๒ บุตร ชื่อ ภู่ ได้เป็น ที่ หลวงศิริสมบัติ แล้ว เป็น พระ จักราธิราช ภักดี ที่สุด เป็น พระยาสุรเสนา [๑]

๓ บุตร ชื่อ รอด

๔ บุตร ชื่อ ศุข ได้ เป็น ที่ พระมหาสงคราม [๒]

๕ บุตร ชื่อ ทับ ได้ ที่ เป็น หลวงเทพเสนี แล้วเป็น พระยาพิพัฒน โกษา (ต้น สกุล จาติกรัตน)

๖ บุตร ชื่อ สุด ได้ เป็น ที่ขุน เรือง เดชสาครขันธ์ แล้ว เป็น พระสมุทสาคร สงคราม ต่อมา เป็น พระยา [๓]

มี บุตร กับ ภรรยา อื่น อีก ๔ คน คือ

---

๑ เป็น บิดา ท่าน นวม มารดา พระยา ศุภกรณ์ บรรณสาร (นุ่ม วสุธาร)

๒ บิดา เจ้าพระยาราชศุภมิตร

๓ บิดา พระยานรนารถ (ปุย บุนนาก)

๗ บุตร ชื่อ เอี่ยม

๘ บุตร ชื่อ โต

๙ บุตร ชื่อเผือก

๑๐ บุตร ชื่อ กระเรียว

พระยาศรีอัคราช เมือง บุตร เจ้า พระยา มหาเสนา บุนนาก มีบุตร ธิดา กับ บัว ภรรยา หลวง ๖ คน คือ

๑ ธิดา ชื่อพัน เป็นภรรยา สมเด็จเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง)

๒ ธิดา ชื่อ เงิน

๓ ธิดา ชื่อ หยาด เป็นภรรยา นายรักษา ภูวนาถ (หยอด) หุ้มแพร มหาดเล็ก วังหน้า สามีถึงแก่กรรมแล้ว มาเป็นภรรยา สมเด็จ เจ้า พระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง)

๔ บุตร ชื่อ สิน เป็น ที่ พระกำแหง ฤทธิรงค์ ผู้ช่วย ราชการ เมือง จันทบุรี

๕ บุตร ชื่อ แย้ม

๖ บุตร ชื่อ จีน เป็นมหาดเล็กต่อมาเป็น พระยาวิเศษโภชนา[๑] มี บุตร ธิดา กับ ภรรยา น้อย อีก ๔ คน คือ

๗ ธิดา ชื่อ เป้า เป็น ภรรยา พระยา มหาสงคราม (ศุข)[๒]

---

๑ เป็น บิดา พระยา ราชสมบัติ (เอิบ) และ ต้นสกุล บุรานนท์

๒ มารดา เจ้าพระยา ราชศุภมิตร

๘ ธิดา ชื่อ สอน

๙ บุตร ชื่อ ทิม

๑๐ บุตร ชื่อ ปาน

คุณชายน้อย บุตรเจ้าพระยามหาเสนา บุนนาก มีธิดากับแข คน ๑ คือ

๑ ธิดา ชื่อ ขำ เป็น ภรรยา จีน หมา

พระยาบางละมุง พ้อม บุตร เจ้า พระยา มหาเสนา บุนนาก มีบุตร ธิดา ๓ คน คือ

๑ บุตร ชื่อ รอด

๒ ธิดา ชื่อ ยมโดย

๓ ธิดา ชื่อ โสภา

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ ดิศ บุตร เจ้า พระยา มหาเสนา บุนนาก มี บุตร ธิดา กับ เจ้า คุณหญิง ๙ คน คือ

ที่ ๑ คุณหญิง ไม่ มี ชื่อ

ที่ ๒ คุณ ชาย ช่วง เกิดเมื่อปี มะโรง สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๑๗๐ (พ.ศ. ๒๓๕๑) ครั้นแผ่น ดิน พระ นั่ง เกล้า ฯ ได้ เป็น ที่ นาย ไชยขรรค์ แล้วเป็นหลวงนายสนิท แล้วเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ แล้วเป็น ที่ พระยา ศรีสุริยวงศ์ จางวาง มหาดเล็ก ครั้น แผ่นดิน สมเด็จ พระจอม เกล้า ฯ ได้เป็น เจ้าพระยา ศรีสุริยวงศ ที่สมุหพระกระลาโหม ครั้นแผ่นดิน พระจุลจอมเกล้า ท่านได้ เป็น ที่ ผู้ สำเร็จ ราชการ แผ่นดิน แล้ว โปรด ให้เป็นที่ สมเด็จ เจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ ผู้สำเร็จ ราชการแผ่นดิน

ชั้นที่ ๘

พระยาจุฬาราชมนตรี นาม บุตรท่านนก มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อหนู ได้เป็นหลวงราชเศรษฐี

ที่ ๒. ธิดาชื่อนาก

ที่ ๓ ธิดาชื่อปุก

พระศรียศ น้อย บุตรท่านนก มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อแย้ม

ที่ ๒ บุตรชื่อยิ้ม

เจ้าจอมมารดาหรุ่น ธิดาพระยาอภัยพิพิธ กระต่าย มีพระองค์เจ้าองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ พระองค์เจ้าอรุณวดี

นายคง บุตรพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีบุตรคน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อปาน

นายพุ่ม บุตรพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีบุตรคน ๑ คือ

ที่ ๑ บุตรชื่อโนรี

หม่อมหรุ่น ธิดาพระยาเพ็ชรบูรณ์ นุช มีหม่อมเจ้าองค์ ๑ คือ

ที่ ๑ หม่อมเจ้าสุบรรณ

กรมหมื่นสุรินทรรักษ์ มีโอรสธิดา ๒๐ องค์ คือ

ที่ ๑ หม่อมเจ้ามหาหงส์ เป็นพระองค์เจ้าในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๒ หม่อมเจ้าสุบรรณ (ดูที่หม่อมหรุ่น)

ที่ ๓ หม่อมเจ้าประทุมเสพ

ที่ ๔ หม่อมเจ้านิล

ที่ ๕ หม่อมเจ้าวายุภักษ

ที่ ๖ หม่อมเจ้ากลาง

ที่ ๗ หม่อมเจ้าสิน

ที่ ๘ หม่อมเจ้าจินดา

ที่ ๙ หม่อมเจ้าหญิงดาว

ที่ ๑๐ หม่อมเจ้าหญิงแห

ที่ ๑๑ หม่อมเจ้าหญิงเป้า

ที่ ๑๒ หม่อมเจ้าหญิงกลิ่น

ที่ ๑๓ หม่อมเจ้าหญิงสาลี่

ที่ ๑๔ หม่อมเจ้าหญิงเรไร

ที่ ๑๕ หม่อมเจ้าหญิงพนม

ที่ ๑๖ หม่อมเจ้าหญิงพลับ

ที่ ๑๗ หม่อมเจ้าหญิงสังวาล

ที่ ๑๘ หม่อมเจ้าหญิงขจร

ที่ ๑๙ หม่อมเจ้าหญิงมะเดื่อ

ที่ ๒๐ หม่อมเจ้าหญิงเล็ก[๑]

---

๑ หม่อมเจ้าชายหญิงในกรมนี้ก็เห็นจะไม่ได้เรียงตามแก่อ่อน